

ВІТЬКО

Данііл Олександрович
daniil.vitko@gmail.com

УДК 339.92:334.716

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ МІЖНАРОДНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВАMODERN APPROACHES OF AN ENTERPRISE'S INTERNATIONAL
COMPETITIVENESS ASSESSMENTаспірант, Київський
національний університет
імені Тараса Шевченка*Здійснено аналіз та класифікацію сучасних підходів до оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств. Виділено їх сильні та слабкі сторони.**Осуществлен анализ и классификация современных подходов к оценке международной конкурентоспособности предприятий. Выделены их сильные и слабые стороны.**The analysis and classification of modern approaches of enterprise's international competitiveness assessing are made. Their strengths and weaknesses are highlighted.***Ключові слова:** міжнародна конкурентоспроможність, методи оцінки, систематизація**Ключевые слова:** международная конкурентоспособность, методы оценки, систематизация**Keywords:** international competitiveness, methods of assesment, classification

ВСТУП

В умовах сучасної динамічної кон'юнктури міжнародних ринків постійна оцінка конкурентоспроможності підприємств є запорукою їх успішного функціонування. Виявлення сильних та слабких рис підприємства дозволяє оптимально здійснити удосконалення діяльності, а також ідентифікувати потенційні можливості для розвитку у майбутньому.

На проблему оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства останнім часом звертається значна увага з боку як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Першими ґрунтовними працями були розробки таких відомих закордонних теоретиків та практиків, як: І. Ансоффа, Б. Карлоффа, Ф. Котлера, Ж.-Ж. Ламбена, М. Портера, А. Томпсона, А. Стрікланда, Ф. Хайєка та ін., у яких чітко визначено поняття конкуренції, її моделі, концепції, методологія управління конкурентними перевагами. Теоретичним і практичним питанням оцінки конкурентоспроможності підприємства присвячені дослідження вчених, таких, як Р. Жовновач, В. Мартиненко, І. Міняйленко, Т. Загорна, Н. Задорожна та ін. Проте аналіз наукової літератури показав недостатню опрацьованість теоретичних і методичних питань оцінювання міжнародної конкурентоспроможності підприємств.

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є аналіз та систематизація сучасних методик оцінки міжнародної конкурентоздатності підприємства, виявлення їх сильних та слабких сторін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В ході дослідження використовувалися методи аналізу, узагальнення, індукції, дедукції, порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах постійної динамізації міжнародної кон'юнктури основним критерієм успішності діяльності підприємств на міжнародних ринках є рівень їх міжнародної конкурентоспроможності. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства характеризує ступінь реалізації його потенційної спроможності формувати, утримувати та використовувати стійкі конкурентні переваги на міжнародному ринку, які відображаються його конкурентним потенціалом. Останній характеризує можливість фірми формувати й утримувати конкурентні переваги на основі наявних ресурсів та здатностей. Ступінь реалізації конкурентного потенціалу підприємства визначається тим, наскільки вдало, з точки зору досягнення конкретної мети, воно комбінує ресурси, створюючи конкурентні переваги [1]. Таким чином, максимальний рівень міжнародної конкурентоспроможності відображає найбільше, на що здатне підприємство.

Узагальнюючим проявом поточного рівня міжнародної конкурентоспроможності та конкурентних переваг є конкурентний статус, який І. Ансофф трактує як позицію фірми в конкуренції та своєрідний вимірник положення фірми на міжнародному ринку [2]. Близьким до поняття конкурентного статусу можна назвати ще одне – конкурентний потенціал. Проте, потенціал визначається як потенційні, незадіяні можливості підприємства, тоді як конкурентний статус відображає фактичний стан діяльності [1; 2; 4].

Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності та потенціалу на сьогоднішній день використовується безліч методів. Їх можна систематизувати наступним чином (табл.1).

Таблиця 1

Систематизація методів оцінки конкурентоспроможності підприємства [6; 7; 9; 10]

Ознака	Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства
Спосіб оцінки	Якісні
	Кількісні
Форма представлення результату	Матричні
	Графічні
	Індексні
Рівень врахування аспектів функціонування підприємства	Спеціальні
	Комплексні
Можливість прийняття стратегічних рішень	Поточні
	Стратегічні
Напрямок формування інформаційної бази	Критеріальні
	Експертні
Об'єкт оцінки	Методи оцінки конкурентоспроможності персоналу
	Методи оцінки конкурентоспроможності продукції
	Методи оцінки конкурентоспроможності організації
Мета оцінки	Позиціонування у групі
	Визначення динаміки позицій у групі
	Визначення конкурентних переваг

Варто відзначити специфічні групи методів, які пропонуються науковцями, де виділяється від 5 до 9 основних груп. Так, Л.А. Костюк [8] пропонує поділяти методи оцінки конкурентоспроможності підприємства на 5 груп:

- 1) методи оцінки конкурентоспроможності підприємства за ринковою часткою;
- 2) матричні методи;
- 3) методи, засновані на теорії ефективної конкуренції;
- 4) методи, засновані на теорії якості товару та 5) інтегральні методи.

Ю. Іванов, А. Тищенко, Н. Дробитько [7] пропонують виокремлювати наступні групи методів: засновані на аналізі порівняльних переваг; що базуються на теорії рівноваги фірми і галузі; побудовані на основі теорії ефективної конкуренції; засновані на теорії якості товару; побудовані на основі матриць; інтегральні; засновані на теорії мультиплікатора; засновані на визначенні позиції в конкуренції з точки зору стратегічного потенціалу підприємства; засновані на порівнянні з еталоном.

В.І. Сахно [11] на основі аналізу літературних джерел виділяє такі найбільші групи методів оцінки конкурентоспроможності підприємства: методи, основані на теорії конкурентних переваг; методи, засновані на теорії ефективної конкуренції; методи, в основі яких лежить теорія якості товару; матричні методи; інтегральний метод.

Результати аналізу існуючих наукових підходів до систематизації підходів дають змогу всю сукупність існуючих методів оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства звести до 5 груп (рис. 1). Здійснимо їх порівняльний аналіз по порядку.

Отже, аналітичні або розрахункові методи оцінки конкурентоспроможності підприємства базуються на здійсненні розрахунково-аналітичних операцій із

вхідними даними. При цьому, в залежності від конкретної методики аналізу, застосування даних методів може передбачати як прості арифметичні операції, так і досить складні розрахунки.

Більш комплексними при оцінці конкурентоспроможності підприємств є індексні методи. Реалізація індексних методів зазвичай здійснюється за рядом етапів. При цьому, базою для порівняння можуть слугувати галузеві показники, показники підприємства-лідера ринку чи ретроспективні показники оцінюваного підприємства.

Матричні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства базуються на використанні матриці – таблиці впорядкованих за рядками та стовпцями елементів. Найкращим прикладом може бути добре відома матриця BCG, яка будується в межах системи координат: по вертикалі – темпи зростання місткості ринку, які розміщуються в рядках матриці в лінійному масштабі; по горизонталі, тобто по стовпцях матриці – в логарифмічному масштабі відкладається відносна частка виробника продукції на ринку. Найбільш конкурентоспроможними вважаються підприємства, які займають значну частку на ринку, який швидко зростає.

Серед переваг методу можна назвати можливість дослідження розвитку процесів конкуренції в динаміці і за наявності достовірної інформації про обсяги реалізації дозволяє забезпечити високу репрезентативність оцінки. Головним недоліком є надмірна спрощеність методу та неможливість проведення аналізу причин того, що відбувається, в результаті це ускладнює прийняття управлінських рішень [5]. Крім матриці BCG, існує достатньо інших матричних моделей, які можуть бути використані для оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності підприємства.

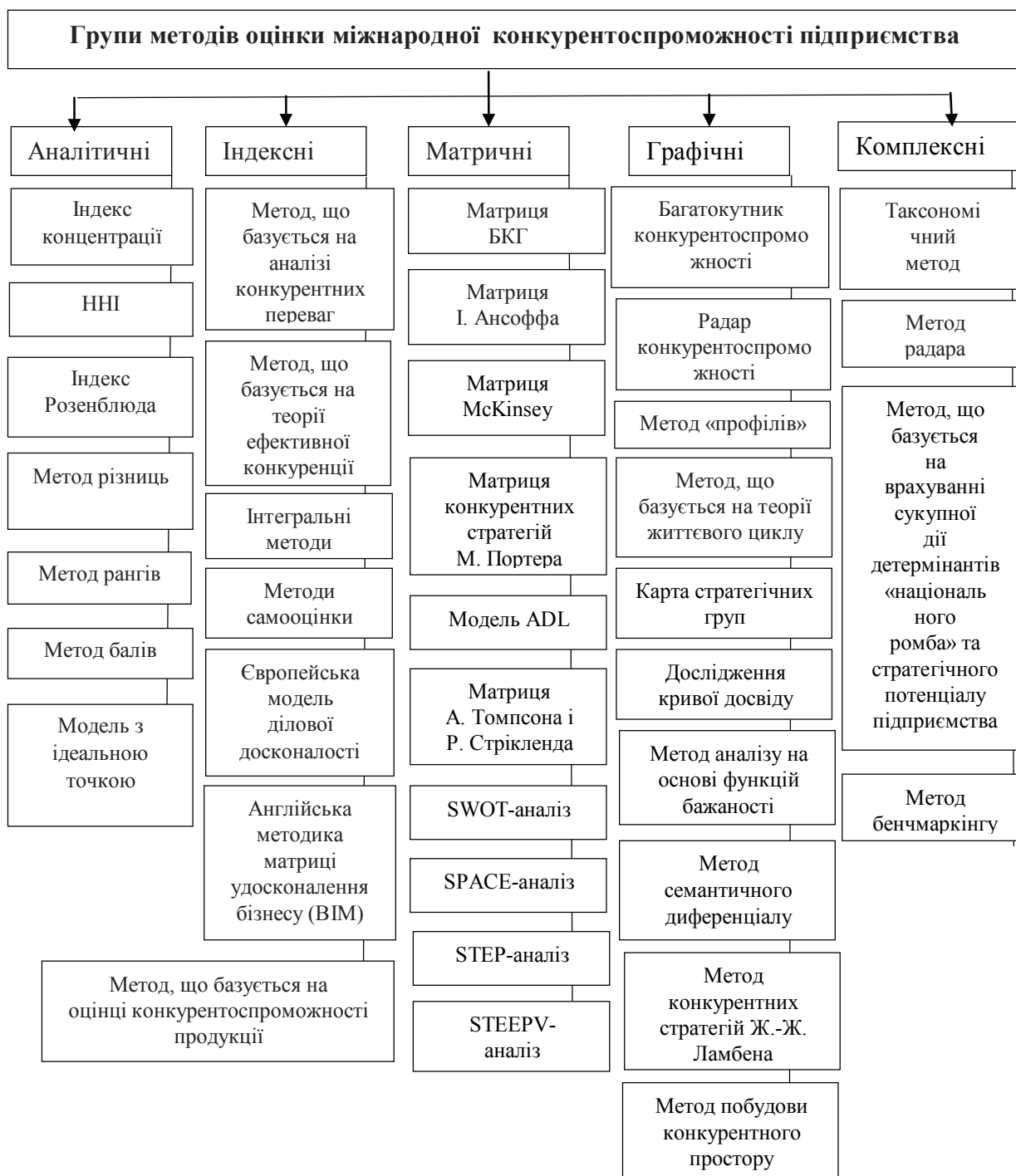

Рис. 1. Групи методів оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства [9]

Значного поширення набуло використання графічних методів оцінки конкурентоспроможності підприємства. Дані методи базуються на побудові «багатокутника конкурентоспроможності» або «радіальної діаграми конкурентоспроможності».

В основі групи комплексних методів лежить твердження, відповідно до якого конкурентоспроможність підприємства є інтегральною величиною щодо поточної конкурентоспроможності та конкурентного потенціалу. Поточна і потенційна конкурентоспроможність і їх співвідношення в рамках інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства в залежності від методу можуть варіюватися. Методи, віднесені до даного підходу, визначені як комплексні через те, що оцінка конкурентоспроможності підприємства в рамках кожного з методів ведеться на підставі виділення не тільки поточної, а й потенційної конкурентоспроможності підприємства. Так, в ряді випадків поточна (реальна) конкурентоспроможність визначається на підставі оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства, потенційна – схожим чином до методів, заснованих на теорії ефективної конкуренції.

спроможності підприємства в залежності від методу можуть варіюватися. Методи, віднесені до даного підходу, визначені як комплексні через те, що оцінка конкурентоспроможності підприємства в рамках кожного з методів ведеться на підставі виділення не тільки поточної, а й потенційної конкурентоспроможності підприємства. Так, в ряді випадків поточна (реальна) конкурентоспроможність визначається на підставі оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства, потенційна – схожим чином до методів, заснованих на теорії ефективної конкуренції.

Внаслідок того, що згадані групи методів оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства мають значну кількість недоліків, на сьогоднішній день відсутня універсальна методика комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Окрім недоліків, властивих лише певній групі методів, аналіз існуючих підходів дозволяє відзначити також загальні недоліки представлених методів. Переважна більшість методик ґрунтується на виокремленні чинників, які визначають конкурентоспроможність підприємств, при цьому акцент робиться на виявленні максимальної кількості таких чинників. Далі виділені чинники аналізуються за допомогою різних математичних методів. Однак, в кінцевому підсумку, таке виокремлення на дуже детальному рівні призводить до практично нескінченної кількості чинників. В результаті всі існуючі переліки чинників конкурентоспроможності є досить умовними, що не дозволяє використовувати їх для оцінки конкурентоспроможності підприємств. Ставлячи на перше місце вичерпний перелік факторів конкурентоспроможності підприємства, дослідники потрапляють у глухий кут, оскільки такий перелік неможливий в принципі. Обмежений же перелік обумовлює обмеженість методу. Навіть якщо і вдалося встановити абсолютно повний перелік чинників конкурентоспроможності, то відповідно до теорії систем, оцінка властивостей об'єкта на підставі оцінки гранично елементарних його складових в результаті не дає адекватної оцінки даного об'єкта. Крім цього, надмірне збільшення кількості факторів конкурентоспроможності веде до того, що трудомісткість їх математичної обробки стає надзвичайно високою, а завдання зі збору необхідних даних – практично нездійсненною, що істотно знижує практичну застосовність подібних методів оцінки конкурентоспроможності підприємств. Крім того, для оцінки виявлених дослідниками чинників конкурентоспроможності, а також визначення ряду інших показників використовуються приблизні оцінки, «експертні методи», які страждають істотною суб'єктивністю і умовністю. Звичайно, в деяких випадках уникнути такого підходу неможливо, проте використання подібних оцінок в якості базового методу призводить до дуже слабкого математичного зв'язку вихідних умовних чинників з показником конкурентоспроможності.

Ряд методик при оцінці конкурентоспроможності підприємств ґрунтується на досить складних ідеалізованих умовах: вводяться нові для економічної науки визначення та показники, будуються різні матриці, вводяться нові системи координат і так далі. І хоча логічна обґрунтованість використовуваних теоретичних моделей не викликає сумніву, в конкретних економічних умовах конкретного господарюючого суб'єкта ці моделі постають як дуже абстрактні. В результаті цього в ряді випадків не тільки неможливо здійснити будь-яку точну кількісну оцінку того чи іншого запропонованого параметра, але і зовсім складно дати йому чітке визначення.

Зазначені недоліки існуючих підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств обумовлюють

невисокі можливості практичного застосування більшості з них. Основною причиною такого, на нашу думку, є недостатньо чітке визначення більшістю економістів поняття конкурентоспроможності підприємства та критеріїв оцінки цього показника.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на сьогодні існує значна кількість підходів та методів оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств. Кожен з них має свої специфічні переваги та недоліки. Загальним для всіх недоліком є відсутність чіткості критеріїв конкурентоспроможності, що є наслідком відсутності уніфікованого поняття міжнародної конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Андросова Т.В., Чернишова Л.О., Козуб В.О. Методика оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 2. – С. 189-197.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. – СПб.: ПитерКом, 1999. – 416 с.
3. Балабанова Л.В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга: монография. – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. – 147 с.
4. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография. – Луганск: Изд-во Восточноукраинского нац. ун-та, 2000. – 315 с.
5. Воронов Д. Обзор существующих методов оценки конкурентоспособности предприятия. – 2012. – 26 марта. – Режим доступа: <https://delovymir.biz/2012/03/26/obzor-suschestvuyuschih-metodov-ocenki-konkurentosposobnosti-predpriyatiya.html/reg4182>
6. Дикань В.Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості. Серія «Економіка». – 2011. – Випуск 36. – С. 100-105.
7. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия: монография. – Х.: ХГЭУ, 2003. – 349 с.
8. Костюк Л.А. Теоретичні та методичні засади оцінки конкурентоспроможності // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки). – 012. – Випуск 2. – С. 22-30.
9. Левицька А.О. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: вітчизняні та закордонні підходи до класифікації // Mechanism of Economic Regulation. – 2013. – № 4. – С. 155-163.
10. Погребняк Д.В. Методи діагностики конкурентоспроможності підприємства // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 32. – С. 45-51.
11. Сахно І.В. Аналіз основних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2012. – № 2, Ч. 2. – С. 385-390.